

ผลของโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถตนเองของมารดา ในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด

ณัฐนิชา ศรีละมัย พย.ม.* นฤมล อีระรังสีกุล Ph.D.**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถตนเองของมารดา ในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด กลุ่มตัวอย่างเป็นมารดาครรภ์แรกและทารกคลอดก่อนกำหนดที่เข้ารับการรักษาในหอผู้ป่วยทารกแรกเกิด โรงพยาบาลสมุทรปราการ จำนวน 30 ราย โดยสุ่มอย่างง่ายเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 15 ราย กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถตนเองของมารดา ในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ครั้งละ 45 นาที จำนวน 6 ครั้งและกลุ่มควบคุมได้รับการดูแลตามปกติ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสอบถาม ข้อมูลทั่วไป แบบสอบถามการรับรู้ความสามารถตนเองของมารดาในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด และแบบสอบถามพฤติกรรมของมารดาในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา และการทดสอบค่าที (t-test)

ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังจากทดลองเมื่อทารกอายุ 1 เดือน มารดากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของตนเอง คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) และค่าเฉลี่ยน้ำหนักตัวของทารกกลุ่มทดลองสูงกว่าทารกกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$)

ผลการวิจัยนี้ แสดงให้เห็นว่าการใช้โปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถตนเองของมารดา ในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ช่วยให้มารดามีการรับรู้ความสามารถตนเองในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดเพิ่มขึ้น และมีพฤติกรรมการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดดีขึ้นซึ่งส่งผลให้น้ำหนักทารกมากขึ้น

คำสำคัญ : ทารกคลอดก่อนกำหนด การรับรู้ความสามารถตนเองของมารดา
พฤติกรรมดูแลทารก คลอดก่อนกำหนด

* พยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กลุ่มวิชาการพยาบาลเด็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Effectiveness of Maternal Perceived Self-Efficacy Enhancement Program on Caring for Preterm Babies

Nutnicha Srilamai MSN.* Narumon Teerarungsikul Ph.D.**

Abstract

This quasi-experimental research aimed to study the effects of the maternal perceived self-efficacy enhancement program on caring for preterm babies. The samples were collected from 30 primigravida mothers and preterm babies who were admitted at the Newborn Unit in Samutprakarn Hospital. All samples were randomly assigned to be 15 cases of an experimental and 15 cases of a control group. The experimental group received the 45 minutes maternal perceived self-efficacy enhancement program on caring for preterm babies for six times. The control group received routine care. The research instruments consisted of the demographic questionnaire, perceived self-efficacy on caring for preterm baby questionnaire, and maternal behavior in caring preterm baby questionnaire. Data were analyzed by using descriptive statistics and t-test.

The results were found the babies were at one month old, the mean scores of maternal perceived self-efficacy and behavior for caring preterm babies in experimental group was statistically significant higher than those of the control group ($p < .001$). The mean scores of infant weight in experimental group was statistically significant higher than those the control group ($p < .001$).

These findings showed that the use of the maternal perceived self-efficacy enhancement program on caring for preterm babies increased the mother perception on their self-efficacy for caring preterm babies and behaved better in caring preterm babies. Body weight of infant was increase.

Keywords : Preterm babies, maternal perceived self-efficacy, behavior on maternal caring for preterm babies.

* Registered Nurse Professional, Samutprakarn Hospital. Samutprakarn

** Assistant Professor, Pediatrics Nursing Group, Faculty of Nursing, Burapha University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันทารกคลอดก่อนกำหนดมีอัตราเพิ่มขึ้น และยังคงเป็นปัญหาสำคัญทารกกลุ่มนี้จึงจัดอยู่ในทารกแรกเกิดที่มีภาวะเสี่ยงสูง¹ เนื่องจากเกิดปัญหาและภาวะแทรกซ้อนต่อระบบต่างๆ ของร่างกายได้ง่ายทั้งทางด้านกายวิภาคและสรีรวิทยา²⁻³ การทำงานของหลายระบบในร่างกายยังไม่สมบูรณ์⁴ จำเป็นต้องเข้ารับการรักษาในหออภิบาลทารกแรกเกิดทำให้ทารกต้องถูกแยกจากมารดา เพื่อรับการดูแลอย่างใกล้ชิดจากพยาบาล รวมทั้งสภาพแวดล้อมทั่วไปของหออภิบาลทารกแรกเกิดไม่เอื้ออำนวยให้มารดาได้อยู่ดูแลทารก ทำให้ทารกถูกแยกจากมารดา มารดามีโอกาสดูแลทารกด้วยตนเองน้อย จึงอาจเกิดปัญหาตามมาได้โดยเฉพาะมารดาครรภ์แรกซึ่งยังไม่มีประสบการณ์และขาดความมั่นใจในการเลี้ยงดูทารก⁵⁻⁶ ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการดูแลทารกที่ไม่ถูกต้องตามมาได้⁷ แต่ถ้ามารดาได้รับการสอนโดยการให้ความรู้และฝึกฝนทักษะ จะช่วยให้มารดาผู้ที่มีความมั่นใจและกล้าที่จะดูแลทารกได้มากขึ้น⁵ ดังนั้นพยาบาลจึงควรช่วยเหลือมารดาให้สามารถดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ซึ่งจะต้องเริ่มต้นจากการให้มารดามีความมั่นใจโดยการรับรู้ความสามารถของตนเองก่อน (Perceived self-efficacy)⁸ เมื่อมารดามีการรับรู้ถึงความสามารถตนเองจะส่งผลต่อการมีพฤติกรรมดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดมากขึ้น⁹ ทำให้สามารถดูแลทารกได้ดี ทารกจึงมีการเจริญเติบโต¹ และมีน้ำหนักเพิ่มขึ้นตามวัย¹⁰

การรับรู้ความสามารถของตนเองมีความเชื่อมโยงกับพฤติกรรมดูแลสุขภาพโดยตรง มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เมื่อบุคคลมีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูง ย่อมมีการปฏิบัติพฤติกรรมที่มุ่งหวังได้สำเร็จมากกว่าบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองในระดับต่ำ⁸

การส่งเสริมให้บุคคลมีการรับรู้ความสามารถของตนเองได้มากขึ้น โดยการมีประสบการณ์หรือการกระทำที่ประสบผลสำเร็จด้วยตนเอง (Mastery Experiences) การเรียนรู้ผ่านตัวแบบ / ประสบการณ์จากผู้อื่น (Modeling) การได้รับคำแนะนำ การใช้คำพูดชักจูง (Verbal Persuasion) และการกระตุ้นทางร่างกายและการกระตุ้นทางอารมณ์ (Emotional Arousal) โดยเฉพาะการเน้นให้มารดามีประสบการณ์การกระทำที่สำเร็จด้วยตนเอง จากการฝึกฝนจนทำให้เกิดทักษะ ซึ่งจะทำให้มารดาเพิ่มความมั่นใจและรับรู้ในความสามารถของตนเองเพิ่มขึ้น ดังนั้นเมื่อได้รับการส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองจึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่อไป (Bandura, 1997) พฤติกรรมของมารดาในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วย 1) การดูแลทางด้านร่างกาย ได้แก่ การดูแลให้ได้รับสารอาหารและให้ได้รับความสุขสบาย 2) การส่งเสริมพัฒนาการ และ 3) การป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับทารก¹¹ จากพฤติกรรมการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดดังกล่าวนี้จะช่วยทำให้ทารกมีสุขภาพดีสมบูรณ์แข็งแรง การเจริญเติบโตด้านน้ำหนัก และพัฒนาการเหมาะสมตามวัย¹⁰ จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรม พบว่า เมื่อมีการส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองในการดูแลทารก จะช่วยให้มารดามีพฤติกรรมดูแลทารกที่ดีขึ้น¹¹⁻¹²

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถตนเองของมารดาในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ตามแนวคิดทฤษฎีการรับรู้ความสามารถของตนเองของ Bandura (1997)⁸ ซึ่งคาดว่าจะช่วยส่งเสริมให้มารดาเกิดความมั่นใจ สามารถมีพฤติกรรมปฏิบัติการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดที่ถูกต้อง นำไปสู่การเจริญเติบโตทางด้านน้ำหนักตัวของทารกที่เพิ่มขึ้นและเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เปรียบเทียบการรับรู้ความสามารถของตนเองในดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ในระยะหลังการทดลองเมื่อทารกอายุ 1 เดือน ระหว่างมารดากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
2. เปรียบเทียบพฤติกรรมการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ในระยะหลังการทดลอง เมื่อทารกอายุ 1 เดือน ระหว่างมารดากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
3. เปรียบเทียบน้ำหนักตัวทารก ในระยะหลังการทดลอง เมื่อทารกอายุ 1 เดือน ระหว่างทารกในมารดากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

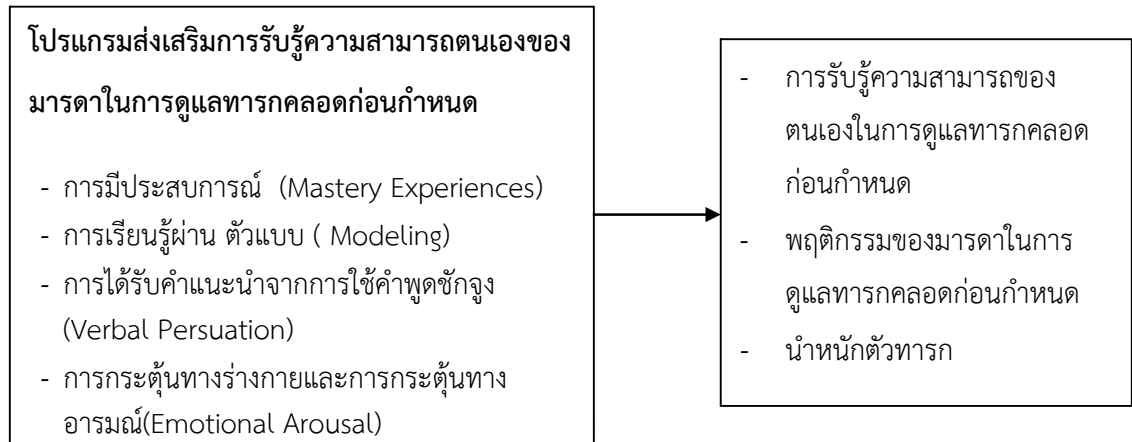
สมมติฐานการวิจัย

1. มารดากลุ่มทดลองมีการรับรู้ความสามารถของตนเอง ในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ในระยะหลังการทดลองเมื่อทารกอายุ 1 เดือน มากกว่ามารดากลุ่มควบคุม
2. มารดากลุ่มทดลองมีพฤติกรรมการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ในระยะหลังการทดลอง เมื่อทารกอายุ 1 เดือน ดีกว่ามารดากลุ่มควบคุม
3. ทารกในมารดากลุ่มทดลอง มีน้ำหนักตัว ในระยะหลังการทดลอง เมื่อทารกอายุ 1 เดือน สูงกว่าทารกในมารดากลุ่มควบคุม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีการรับรู้ความสามารถ (Self-efficacy) ของ

แบนดูรา (Bandura, 1997)^๑ ที่เชื่อว่าการรับรู้ความสามารถเป็นความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองที่จะตัดสินใจ หรือดำเนินการปฏิบัติพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ของบุคคล โดยการรับรู้ความสามารถของตนเอง ซึ่งมีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการเลือกปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ถ้าบุคคลนั้นมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองก็จะสามารถทำกิจกรรมนั้นได้ แต่ถ้ามีความเชื่อมั่นว่าตนเองไม่มีความสามารถก็จะหลีกเลี่ยงกิจกรรมนั้น และการส่งเสริมให้บุคคลมีการรับรู้ความสามารถของตนเองเพิ่มขึ้น กระทำได้ 4 กลยุทธ์ดังนี้ 1) การมีประสบการณ์หรือการกระทำที่ประสบผลสำเร็จด้วยตนเองเป็นการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดความมั่นใจ ซึ่งเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด 2) การเรียนรู้ผ่านตัวแบบ เป็นการสังเกตตัวแบบแสดงพฤติกรรม ซึ่งมีทั้งตัวแบบที่มีชีวิต และตัวแบบสัญลักษณ์ 3) การได้รับคำแนะนำ การใช้คำพูดชักจูงเป็นการใช้คำพูด ชักจูงเพื่อให้เกิดความเข้าใจคล้อยตาม และ 4) การกระตุ้นทางร่างกายและการกระตุ้นทางอารมณ์ โดยลดการกระตุ้นทางด้านลบ เช่น ภาวะความเจ็บปวด และความเครียด เป็นต้น จะช่วยให้เปิดรับการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น การใช้โปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถตนเองของมารดาในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ซึ่งมีผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเอง พฤติกรรมการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด และน้ำหนักตัวของทารก ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประชากร และการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยแบบกึ่งทดลอง (quasi-experimental research design) ศึกษาแบบสองกลุ่มวัดผลก่อนและหลังการทดลอง (two – group pretest – posttest design) ประชากรคือ มารดาครรภ์แรกที่มีบุตรคลอดก่อนกำหนดและทารกคลอดก่อนกำหนดเข้ารับการรักษาในหอผู้ป่วยทารกแรกเกิด คุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง คือ มารดาไม่มีภาวะแทรกซ้อนหลังคลอด ทารกแรกเกิดอายุครรภ์ก่อน 37 สัปดาห์ (จากผล Ultrasound) โดยไม่คำนึงถึงน้ำหนักแรกเกิด มีอายุไม่เกิน 48 ชั่วโมงหลังคลอด ไม่มีความพิการแต่กำเนิด และภาวะแทรกซ้อนรุนแรง ขนาดกลุ่มตัวอย่างได้ 30 ราย¹⁵ วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดและสุ่มอย่างง่ายตามช่วงเวลา โดยจัดเข้ากลุ่มทดลอง 2 เดือนแรก ได้แก่ เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2555 และมกราคม พ.ศ. 2556 จากนั้นจัดเข้ากลุ่มควบคุม 2 เดือนต่อไป ได้แก่ เดือนกุมภาพันธ์ และมีนาคม พ.ศ. 2556

เครื่องมือ และการหาคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ โปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถตนเองของมารดาในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดประกอบด้วยแผนการสอนการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด และคู่มือการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาตำรา เอกสาร และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องตามทฤษฎีการรับรู้ความสามารถของตนเองของ Bandura (1997) โดยมีการให้ความรู้ด้วยการบรรยายประกอบการชมวีดิทัศน์ การสาธิตวิธีการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด การให้มารดาได้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ให้มารดาได้มีโอกาสระบายความรู้สึกเกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรคในการปฏิบัติดูแลบุตร พร้อมทั้งชี้แนะ และให้กำลังใจมารดา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบบันทึกข้อมูลทั่วไป แบบสอบถามการรับรู้ความสามารถตนเองในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดซึ่งผู้วิจัยนำมาจากแบบสอบถามการรับรู้ความสามารถของมารดาในการเลี้ยงดูบุตรของสุทธิ หนุ่งอาหรี(2547)¹² ซึ่งสร้างขึ้นตามแนวคิดทฤษฎีการรับรู้ความสามารถของ Bandura (1997) ได้ค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา (Content validity index: CVI) เท่ากับ 1.00 และนำไปทดลองใช้กับ

กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกัน ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .95 และแบบสอบถามพฤติกรรมการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดของมารดา ผู้วิจัยนำมาจากแบบสอบถามพฤติกรรมการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดของมารดา ของกุลลดา เปรมจิตร(2547)⁹ มีค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา (Content validity index: CVI) เท่ากับ .90 และได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .94

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ผ่านการพิจารณาจาก คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา วิจัยรหัสจริยธรรมเลขที่ 05-10-2555 และคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมวิจัยโรงพยาบาลสมุทรปราการ ได้พบบกลุ่มตัวอย่าง เพื่ออธิบายวัตถุประสงค์และระยะเวลาในการรวบรวมข้อมูล ตัวอย่างสามารถปฏิเสธเข้าร่วมการวิจัยได้ตลอดเวลา โดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อการดูแลรักษาที่กลุ่มตัวอย่างจะได้รับและผลการวิจัยจะนำเสนอเป็นภาพรวม เท่านั้น พร้อมให้กลุ่มตัวอย่างลงนามในใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย หลังจากนั้นจึงดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ซึ่งตลอดการวิจัยไม่พบว่ากลุ่มตัวอย่างขอยุติการเข้าร่วมวิจัย

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

กลุ่มทดลอง ผู้วิจัยจัดกิจกรรมตามโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด โดยทำกิจกรรมวันละ 1 ครั้ง ครั้งละ 45 นาที จำนวน 6 ครั้ง เป็นเวลา 6 วัน ดังนี้

ครั้งที่ 1 (หลังคลอดภายใน 48 ชั่วโมง) ผู้วิจัยแนะนำตนเอง พูดคุยอย่างเป็นกันเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์ เปิดโอกาสให้มารดาซักถามข้อสงสัย มีการจัดสถาน

ที่ให้พร้อมต่อการเรียนรู้ กระตุ้นมารดาให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับทารกโดยการสัมผัสโอบกอดและอธิบายถึงลักษณะของทารกคลอดก่อนกำหนดพอสังเขป แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และระบายความรู้สึกร่วมกับผู้วิจัย พร้อมให้กำลังใจ

ครั้งที่ 2 (หลังคลอดวันที่ 3) ผู้วิจัยยกตัวอย่างบุคคลที่เป็นที่รู้จัก และมีบุตรคลอดก่อนกำหนด ซึ่งสามารถเลี้ยงดูทารกได้เจริญเติบโตพร้อมขมวีดีทัศน์เรื่องราวของมารดาที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงบุตรคลอดก่อนกำหนด จากนั้นอธิบาย แนะนำวิธีการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด พร้อมเปิดโอกาสให้มารดาซักถามข้อสงสัย แจกคู่มือการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด และให้มารดาได้ลงมือปฏิบัติการดูแลทารกหลังจากนั้นจัดให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปรายเกี่ยวกับการดูแลบุตร หลังจากมารดาปฏิบัติตามคู่มือแล้ว เปิดโอกาสให้มารดาได้อภิปรายปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติดูแลบุตร พร้อมทั้งชี้แนะ และคอยให้กำลังใจมารดา เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจ

ครั้งที่ 3 (หลังคลอดวันที่ 4) ให้มารดาได้สังเกตตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ผ่านวีดีทัศน์ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่ การอุ้ม การดูแลรักษาความสะอาดของร่างกายทารก มีการแนะนำ อธิบายทบทวน และสาธิตการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้มารดา ซักถามข้อสงสัยและได้ฝึกปฏิบัติการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดด้วยตนเอง

ครั้งที่ 4-5 (หลังคลอดวันที่ 5-6) ให้มารดาได้พูดคุยระบายความรู้สึกต่อประสบการณ์การดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดที่ผ่านมา ปัญหาและอุปสรรค พร้อมทั้งร่วมกันแก้ไขปัญหา สังเกตและให้คำแนะนำช่วยเหลือเมื่อมารดายังปฏิบัติไม่ถูกต้อง ให้กำลังใจ และให้มารดาได้ฝึกปฏิบัติการดูแลทารก

ครั้งที่ 6 (หลังคลอดวันที่ 7) ให้มารดาฝึกปฏิบัติการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดจนรู้สึกมั่นใจ มีการสนับสนุนทางอารมณ์โดยให้กำลังใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากนั้นทบทวนความรู้ต่างๆ ที่ได้เรียนรู้ โดยให้มารดาอธิบายวิธีการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ได้แก่ การให้นม การอาบน้ำ การทำความสะอาดหลังการขับถ่าย และให้มารดาปฏิบัติจริง

กลุ่มควบคุม ได้รับการพยาบาลตามปกติ คือ เมื่อทุกครั้งที่มาตราเยี่ยมทารก พยาบาลกล่าวทักทาย และแนะนำตัวต่อมารดา แจ้งอาการของทารกและเปิดโอกาสให้มารดาได้ซักถามอาการของทารก พร้อมตอบคำถามเกี่ยวกับอาการของทารก มารดาสามารถเข้าเยี่ยมทารกได้ตลอด 24 ชั่วโมง เมื่อทารกอาการทุเลา ให้มารดาได้ฝึกฝน การดูแลทารกด้วยตนเอง ภายใต้การดูแลของพยาบาล รวมทั้งให้ความรู้คำแนะนำการเลี้ยงทารก และวันที่ทารกจำหน่าย พยาบาลให้คำแนะนำแก่มารดา เกี่ยวกับการดูแลทารกที่บ้านทั้งรายบุคคล และรายกลุ่มขึ้นอยู่กับจำนวนทารกที่ได้รับการจำหน่ายในวันนั้น

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มทดลอง เป็นมารดาครรภ์แรก มีอายุเฉลี่ย 25.73 ปี ($S.D. = 5.71$) ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 66.70 มีอาชีพรับจ้างร้อยละ 46.70 รองลงมา คือ อาชีพแม่บ้านร้อยละ 40 เป็นครอบครัวเดี่ยวร้อยละ 66.70 คลอดวิธีปกติผ่านช่องคลอดร้อยละ 73.30 และมีรายได้ของครอบครัวเฉลี่ย 14,133.33 บาท/เดือน ($S.D. = 5,501.51$)

ทารกส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 53.30 มีอายุครรภ์เฉลี่ย 33.93 สัปดาห์ ($S.D. = 1.75$) Apgar ที่ 1 นาที เฉลี่ย 8.40 ($S.D. = 0.63$) Apgar ที่ 5 นาที เฉลี่ย 9.13 ($S.D. = 0.52$)

กลุ่มควบคุม เป็นมารดาครรภ์แรก มีอายุเฉลี่ย 25.13 ปี ($S.D. = 4.90$) ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 60.00 มีอาชีพแม่บ้านร้อยละ 46.70 รองลงมา คือ อาชีพรับจ้างร้อยละ 40.00 ส่วนใหญ่ เป็นครอบครัวเดี่ยว ร้อยละ 73.30 คลอดวิธีปกติผ่านช่องคลอดร้อยละ 66.70 และมีรายได้ของครอบครัว เฉลี่ย 12,933.33 บาท/เดือน ($S.D. = 5,270.76$) ทารกส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 53.30 มีอายุครรภ์เฉลี่ย 34.40 สัปดาห์ ($S.D. = 1.30$) Apgar ที่ 1 นาที เฉลี่ย 8.46 ($S.D. = 0.64$) Apgar ที่ 5 นาที เฉลี่ย 9.27 ($S.D. = 0.46$)

เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลส่วนบุคคล ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ด้วยสถิติไคสแควร์ (Chi - Square) และสถิติที (Independent *t*-test) พบว่าไม่แตกต่างกัน

ส่วนที่ 2 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของตนเอง ในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดระหว่างมารดากลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม โดยการทดสอบค่าที พบว่า คะแนนเฉลี่ยของการรับรู้ความสามารถของตนเองในระยะก่อนการทดลอง ในมารดากลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ไม่แตกต่างกัน ($t = .15, p = .88$) และระยะหลังการทดลองเมื่อทารกอายุ 1 เดือน พบว่า มารดากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของการรับรู้ความสามารถของตนเอง ในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดสูงกว่ามารดากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 17.97, p < .001$) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของตนเอง ในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดในระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลองเมื่อทารกอายุ 1 เดือน ระหว่างมารดากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

การรับรู้ความสามารถของตนเอง	กลุ่มทดลอง (15 ราย)		กลุ่มควบคุม (15 ราย)		t	p-value
	M	S.D.	M	S.D.		
	ก่อนการทดลอง	1.72	0.06	1.71		
หลังการทดลองเมื่อทารกอายุ 1 เดือน	3.71	0.07	2.89	0.17	17.97	< .001

ส่วนที่ 3 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ระหว่างมารดากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยการทดสอบค่าที พบว่า คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ในระยะก่อนการทดลอง ในมารดากลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกัน ($t = 1.49, p = .15$) และระยะหลังการทดลองเมื่อทารกอายุ 1 เดือน พบว่า มารดากลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด สูงกว่ามารดากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=17.41, p < .001$) ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ในระยะก่อนการทดลอง และระยะหลังการทดลอง เมื่อทารกอายุ 1 เดือน ระหว่างมารดากลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

พฤติกรรมการดูแลทารก	กลุ่มทดลอง (15 ราย)		กลุ่มควบคุม (15 ราย)		t	p-value
	M	S.D.	M	S.D.		
	ก่อนการทดลอง	1.68	.05	1.66		
หลังการทดลองเมื่ออายุครบ 1 เดือน	3.81	.04	3.40	.08	17.41	< .001

ส่วนที่ 4 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของน้ำหนักตัวทารก ในมารดากลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม โดยการทดสอบค่าที พบว่า พบว่า ค่าเฉลี่ยของน้ำหนักตัวทารกในมารดากลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ไม่แตกต่างกัน ($t = .26, p = .79$) และในระยะหลังการทดลอง เมื่อทารกอายุ 1 เดือน พบว่า ค่าเฉลี่ยของน้ำหนักตัวทารกในมารดากลุ่มทดลอง เพิ่มขึ้นมากกว่าน้ำหนักตัวทารกในมารดากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 3.00, p < .001$) ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของน้ำหนักตัวทารก ในระยะก่อนการทดลองและหลังการทดลอง เมื่อทารกอายุ 1 เดือนระหว่างทารกในมารดากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

น้ำหนักตัวทารก(กรัม)	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม		t	p-value
	(15 ราย)		(15 ราย)			
	M	S.D.	M	S.D.		
แรกเกิด	1,790.00	204.49	1,772.67	151.07	.26	.79
เมื่ออายุ 1 เดือน	2,263.33	204.05	2,053.33	177.99	3.00	<.001

การอภิปราย

มารดาในกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถตนเอง มีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถของตนเองในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ในระยะหลังการทดลองเมื่อทารกอายุ 1 เดือน สูงกว่ามารดาในกลุ่มควบคุมที่ได้รับการพยาบาลตามปกติ และมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดดีกว่ามารดาในกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน อธิบายได้ว่า

มารดาหลังคลอดครรภ์แรกมีบุตรคลอดก่อนกำหนด ซึ่งไม่มีประสบการณ์ในการดูแลบุตร จึงเกิดภาวะเครียด¹⁴และวิตกกังวลอีกทั้งต้องแยกจากบุตร ไม่มีโอกาสได้ดูแลบุตร จึงทำให้ขาดความมั่นใจในการเลี้ยงดูทารก⁵⁻⁶การรับรู้ความสามารถในการดูแลทารกจึงน้อย เมื่อมารดาได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ภายหลังคลอดทุกวัน จำนวน 6 วัน วันละครั้ง ครั้งละ 45 นาที เริ่มตั้งแต่พยาบาลเปิดโอกาสให้มารดาได้ระบายความรู้สึก ให้กำลังใจ ให้เห็นตัวแบบมารดาที่มีบุตรคลอดก่อนกำหนด และสามารถเลี้ยงดูบุตรจนเจริญเติบโตและสุขภาพแข็งแรง สอนแนะนำพร้อมทั้งให้มารดาได้ลงมือปฏิบัติ และเน้นให้มารดาได้มีส่วนในการดูแลทารก จนเกิดความมั่นใจมีการรับรู้ว่าคุณมีความสามารถในการดูแลทารก และปฏิบัติได้จริง ซึ่งในโปรแกรมนี้ได้ใช้กรอบ

แนวคิดในการส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Perceive self-efficacy) ของ Bandura (1997)⁸ ที่ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ คือ การมีประสบการณ์หรือการกระทำที่ประสบผลสำเร็จด้วยตนเอง การเรียนรู้ผ่านตัวแบบหรือประสบการณ์จากผู้อื่น การได้รับคำแนะนำหรือการใช้คำพูดชักจูง และการกระตุ้นทางด้านอารมณ์ ดังนั้นภายหลังเสร็จสิ้นการทดลอง มารดาจึงมีความมั่นใจ รับรู้ถึงความสามารถของตนเองที่ให้การเลี้ยงดูทารกได้ ทำให้พฤติกรรมปฏิบัติในการเลี้ยงดูทารกได้ดีขึ้น และเมื่อจำหน่ายกลับบ้าน เมื่อทารกอายุ 1 เดือน มารดายังคงมีความมั่นใจในการดูแลทารก และสามารถเลี้ยงดูทารกให้เจริญเติบโตมากขึ้น ยิ่งทำให้มีการรับรู้ความสามารถของตนเองมากขึ้น พฤติกรรม การปฏิบัติในการดูแลทารกยิ่งเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Teti and Gelfand (1991)¹⁵ ที่พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดาเพิ่มขึ้น ทำให้มารดามีพฤติกรรมในการดูแลทารกเพิ่มขึ้นด้วย ($p < .05$ สอดคล้องกับการศึกษาสมทรง เค้าผอย (2541)¹⁰ ที่ศึกษาผลการเตรียมมารดาต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด และพฤติกรรมการดูแลทารก กลุ่มทดลองได้รับการเตรียมโดยใช้การส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองตามแนวคิดทฤษฎีของแบนดูรา พบว่า มารดาที่ได้รับการเตรียมมีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดสูงกว่ามารดาที่

ไม่ได้รับการเตรียม พฤติกรรมการดูแลทารกดีขึ้น และถูกต้องมากกว่ามารดาที่ไม่ได้รับการเตรียม ($p < .01$) และการศึกษาของ สุทธิ หน่งอาหลี (2547)¹² ที่ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมการส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเอง ต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดครั้งแรก พบว่ามารดากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรสูงกว่ากลุ่มควบคุม

2. เมื่อทารกอายุ 1 เดือน น้ำหนักเฉลี่ยของทารกในมารดากลุ่มทดลองสูงกว่าทารกในมารดากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$) เป็นไปตามสมมติฐาน อธิบายได้ว่า เมื่อมารดาได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด มารดามีการรับรู้ถึงความสามารถของตนเองมากขึ้น จึงมีความมั่นใจและต้องการที่จะปฏิบัติพฤติกรรมการดูแลทารก เพื่อให้ทารกอยู่ในสภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการดูแลทารกที่ดีและถูกต้องมากขึ้น พฤติกรรมในการปฏิบัติกรดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดนั้น มีทั้งการดูแลทางด้านร่างกาย การส่งเสริมพัฒนาการ และการป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับทารก⁹ เมื่อมารดามีพฤติกรรมการดูแลทารกที่ถูกต้อง เหมาะสม และเอาใจใส่ทำให้ทารกมีการเจริญเติบโตที่ดีขึ้น ในด้านน้ำหนักของทารกได้¹⁶ สอดคล้องกับการศึกษาของ Leerkes and Crockenberg (2002)¹⁷ ที่ศึกษาการส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองต่อพฤติกรรมการดูแลทารก ในมารดาหลังคลอดพบว่า มารดาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูง จะมีดูแลที่มีคุณภาพและสามารถตอบสนองความต้องการของทารกได้ และการศึกษาของกุลลดา เปรมจิตร (2547)⁹ ที่ศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถในการดูแลทารก ร่วมกับการดูแลแบบแคงการูต่อพฤติกรรมการดูแลบุตรของมารดา และ

การเพิ่มน้ำหนักตัวของทารกคลอดก่อนกำหนด พบว่ามารดาที่ได้รับการส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเอง จนมารดาเกิดความมั่นใจในการเลี้ยงดูทารก ร่วมกับการสัมผัส มีผลต่อการเพิ่มของน้ำหนักตัวของทารก มากกว่ามารดาที่ไม่ได้รับการส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเอง

โปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถตนเองของมารดา เป็นโปรแกรมที่ช่วยเพิ่มความสามารถตนเองของมารดา พฤติกรรมการดูแลทารก และน้ำหนักของทารก ซึ่งนับว่าช่วยในการพัฒนาคุณภาพของการพยาบาล

ข้อเสนอแนะ

ด้านการปฏิบัติการพยาบาล

1. พยาบาลที่ให้การดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ควรนำโปรแกรมไปใช้กับมารดาที่มีบุตรคลอดก่อนกำหนด เพื่อส่งเสริมการรับรู้ความสามารถตนเองของมารดาในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด อันจะนำไปสู่พฤติกรรมการดูแลที่ดีและเหมาะสม และทารกคลอดก่อนกำหนดมีการเจริญเติบโตด้านน้ำหนักทารกเพิ่มขึ้นสมวัย รวมทั้งนำไปพัฒนาเพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
2. ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายในการส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดให้มารดา ตั้งแต่แรกรับเข้ารักษาในหอผู้ป่วยทารกแรกเกิด เพื่อส่งเสริมให้มารดามีการรับรู้ความสามารถของตนเองที่สูงขึ้น ก่อนเกิดพฤติกรรมที่ดีในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดต่อไป
3. ด้านการศึกษาคณาจารย์ในสถาบันการศึกษาพยาบาล ควรนำโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถตนเองของมารดาในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดไปประกอบการเรียนการสอนในเนื้อหาของการพยาบาลทารกคลอดก่อนกำหนด

และมารดาหลังคลอด แก่นักศึกษาพยาบาล เพื่อให้เห็นความสำคัญของบทบาทพยาบาลในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด พร้อมทั้งตระหนักถึงความสำคัญในการส่งเสริมความสามารถตนเองของมารดาในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด ซึ่งจะทำให้มารดามีการรับรู้ความสามารถ และพฤติกรรมการดูแลทารกที่ดีและถูกต้อง

4. ด้านการวิจัย ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้โปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเอง ในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดในกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะแตกต่างกัน เช่น ทารกที่มีความเจ็บป่วยเรื้อรัง และทารกที่มีความพิการแต่กำเนิด เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยและคณะ ขอกราบขอบพระคุณโรงพยาบาลสมุทรปราการ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล และมหาวิทยาลัยบูรพาที่มอบทุนอุดหนุนบางส่วนในการจัดทำวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

1. Mackiney, E. S., James, R. R., Murray, S. S. & Ashwill, J. W. 2009. **Maternal-Child nursing**. (3rded.). ST Louis: W.B. Saunders.
2. Blackburn, S. 1995. Problems of preterm *infants* after discharge. **Journal of Obstetric, Gynecologic, and Neonatal Nursing**, 24, 43-49.
3. สุนทร อ้อเผ่าพันธ์. Perinatal asphyxia. ใน วิไล ราตรีสวัสดิ์ และสุนทร อ้อเผ่าพันธ์ (บรรณาธิการ), **ปัญหาทารกแรกเกิด** (พิมพ์ครั้งที่ 5)(หน้า 32-41). กรุงเทพฯ : ดิไซน์, 2540.

4. แสงแข ชำนาญวนกิจ.การดูแลทารกคลอดก่อนกำหนด, **วิทยา ศึกษาศาสตร์, ในชาญชัย วันทนาศิริ., (บรรณาธิการ) และสุนทร อ้อเผ่าพันธ์, ปราโมทย์ ไพรสสุวรรณ.เวชศาสตร์ ปริญญาเนิต** (หน้า 87-90) กรุงเทพฯ ฯ ยูเนี่ยน ครีเอชั่น, 2550.
5. นฤมล ชีระรังสีกุล. ประสบการณ์ชีวิตของมารดาที่มีบุตรคลอดก่อนกำหนด.**วารสาร การพยาบาลและการศึกษา**, 5(1), 39-25., 2555.
6. Swartz, M. Parenting pre-term infants: a meta-synthesis. **MCN: The American Journal of Maternal/Child Nursing**, 30, 115-120, 2005.
7. นฤมล วิบุโร. ปัจจัยทำนายการรับรู้สมรรถนะตนเองของมารดาในการดูแลทารก. **วิทยานิพนธ์ พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพยาบาล ศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล**, 2550.
8. Bandura, A. **Self-efficacy: The exercise of control**. New York: W.H. Freeman and company, 1997.
9. กุลลดา เปรมจิตร์. ผลของโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถในการดูแลทารก ร่วมกับ การดูแลแบบแคงการูต่อพฤติกรรม การดูแลบุตรของมารดา และการเพิ่มน้ำหนักตัวของทารกคลอดก่อนกำหนด. **วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, 2547.

10. สมทรง เค้าฝอย. ผลของการเตรียมมารดาต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการดูแลทารกคลอดก่อนกำหนดและพฤติกรรมทารก. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลแม่และเด็ก, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541
11. Moore, M. L. **Realities in Child Bearing.** (2nded). Philadelphia: W.B. Saunders, 1983.
12. สุทธิ หน่งอาหรี. โปรแกรมการส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองต่อพฤติกรรมเลี้ยงดูบุตรของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดครั้งแรก. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพยาบาลศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
13. Polit, D. F., & Hungler, B. P. **Nursing Research: Principles & methods** (6thed.). Philadelphia: J. B. Lippincott, 1999.
14. Boardman, C. H. NICU treatment team function and its effect on parental stress. **Occupational Therapy in Health Care**, 9(2/3), 17-50, 1995.15
15. Teti, D. M., & Gelfand, D. M. Behavioral competence among mothers of infants in the first year: The mediational role of maternal self-efficacy. *Child Development*, 62(5), 918-929, 1991
16. ทศนีย์ตรีศายลักษณ์. ผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดา - ทารกต่อความผูกพันระหว่างมารดา - ทารกและการเจริญเติบโตของทารกคลอดก่อนกำหนด. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลแม่และเด็ก, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.
17. Leerkes, E. M. & Crockenberg, S. C. The development of maternal self-efficacy and its influence on maternal behavior. *Infancy*, 3, 227-247, 2002.